

Gagauz Türklerinin Tarihi ile Kültür Mirasları Balkan Yarımadası'nda, Bucak'ta ve Diğer Yerlerde

*Olga RADOVA*¹²

Öz

Gagauz Türklerinin dedeleri çok evvel Balkan Yarımadası'nda tarihi topraklarda – Trakya'da, Makedonya'da, Dobruca'da; Güney-Doğu Avrupa'nın diğer tarihi bölgelerinde – Bucak'ta, Özi (Özi kırlarında), Orta Volga'da; Kafkas'da vb. yerlere yerleşiyorlar. Gagauzlar Osmanlı Türklerinden de, Selcuk Türklerinden de önce Güney-Doğu Avrupa'da yerleşiyorlar.

Gagauzlar bir etnos/halk olarak, Güney-Doğu Avrupa'da oluşular ve onlar bu topraklarda avtohton/yerli insanlar. Bilimsel araştırmalarımız (Akademik, Doç. Dr. Olga Radova), M.Ö. VII-V. yüzyıllarda ve daha evvel de Gagauz Türk'lerinin dedelerinin Balkan Yarımadası'nda, bu bölgenin tarihi topraklarında yaşadıklarını gösterdiler. Gagauz Türkleri Balkanlar'da ve Bütün Güney-Doğu Avrupa'da, Türklerden en evvelki, eski bir haktır/millettir.

Osmanlı döneminde ve daha önce de, Gagauz Türklerinin yaşadığı yerler hiç bir sınırla bölünmez diler ve onlar serbest gezerdiler bütün Güney-Duğu Avrupa'da. Osmanlı Devleti'nin kuvedi yufkalandıkça/zayıflandıkça ve sonra da hepten çökünce, yeni devletler kuruldu – Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Moldova, Türkiye, Ukrayna. Gagauzların yaşadığı tarihi topraklar bölündüler ve yeni kurulmuş devletlerin sınırları içerisinde kaldılar. Gagauz Türkleri kendi etnik topraklarında yaşamalarını devam etmeğe mecbur kaldılar, fakat artık yeni devletlerin sınırları içerisinde, birazı da Balkan'lardan Besarabya'ya göç ettiler ve orada, Bucak'ta (Bucak – Besarabya'nın güney tarafında bulunan tarihi topraklar, 1940 yılında bölündüler, bir kısmı Moldova sınırları içerisinde kaldı, diğer kısmı/payı da Ukrayna'ya eklenildi, öylelikle, Gagauz Türk'lerini Sovyetler zamanında Bucak'ta da böldüler), yerli Gagaguzların içinde yerleştiler ve yeni köyler de temellediler.

Bu yeni devletlerin içinde, Gagauz Türklerin nüfusları az (azınlık) kaldıkları sebebiyle ve devletlerin çeşitli sosyal ve siyasi hareketleri

1 Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü. e-mail: radova.58@mail.ru

2 Bu bildiri, Yıldız Teknik Üniversitesi Balkan ve Karadeniz Araştırmaları Merkezi'nin 14 Mayıs 2018 tarihinde "Moldova'da Gagauzların Özerk Yapısı" ve 16 Ağustos 2018 tarihinde "BULTÜRK" – Bulgaristan Türkleri Derneği'nde "Dünden Bugüne Balkanlar'da ve Bulgaristan'da, Gagauz Türkleri" konulu konferanslardaki sunumlarının genişletilmiş halidir.

de, Gagauzları çok hızlı assimile ettiler.

Zaman geçtikçe, Gagauz Türkleri, hangi devlette yaşar ise, ona göre de kendi soylarını görmeğe başlıyorlar - ikili soy kimliği kafalarında (dvoystvennoye etniçeskoye soznaniye – ikili soy kimliği) artık oluşuyor: Gagauz-Bulgar, Gagauz-Yunan, Gagauz-Rumın, Gagauz-Moldovan, Gagauz-Rus vb. Çeşitli tarihi dönemleriyde Gagauz Türklerinin soylarını resmi belgelerde “Tatar”, “Türk”/“Türki” ve “Rumeli” gibi de resmi yazılarda gösterilmiş.

Anahtar Kelimeler: Avtohton/Yerli, Balkan, Besarabya, Boğdan, Bucak, Bucak Vilayeti, Bulgaristan, Gagauz Türkleri, Gagauziya (Gagauz Yeri), Güney-Doğu Avrupa, göçler, Dobruca, ikili etnik kimliği, kültür mirası, Makedonya, Moldova, Özi (Özi Kırı), Tarih, Trakya

The History of Gagauz Turks and Cultural Heritage in the Balkan Peninsula, Bucak and other Places

Abstract

The grandfathers of the Gagauz Turks have long ago experienced historical lands in the Balkan Peninsula - in Thrace, Macedonia, Dobruca; In other historical regions of South-East Europe - Bucak, in Oezi (in the Uzi countryside), in Middle Volga; In the Caucasus etc. they settle in places. Gagauz people before the Ottoman Turks, before the Selcuk Turks in South-East Europe. The Gagauz people formed as an ethno / people in South-Eastern Europe, and they are avtohton / indigenous people.

During the Ottoman period and before, the places where the Gagauz Turks lived were indistinguishable from any borders and they were free to travel throughout the whole of South-Eastern Europe. Kuve by the Ottoman Empire was yufkalandık / zayıflandık (loosening of the state) altogether, and then collapsed, new states were created - Bulgaria, Greece, Romania, Moldova, Turkey, Ukraine. The historical lands where the Gagauz people lived were divided and remained within the borders of the newly established states. The Gagauz Turks were forced to live on their own ethnic territory, but now, within the boundaries of the new states, some migrated from the Balkans to Besarabia, and there, in Bucak (Bucak - Besarabya, the southern part of the territory, divided in 1940, some of them remained within the borders of Moldova, the other part / share was added to Ukraine, so they divided the Gagauz Turks in Bucak at the time of the Soviet Union, settled in the native Gagauz and settled the new villages.

In these new states, because of the fact that the population of Gagauz Turks remained small (minority) and the various social and political movements of the states, they assimilated Gagauz very quickly.

As time goes by, the Gagauz Turks begin to see their own lineage, in which state they live - dual lineage idioms (dvoystvennoye etniçeskoye soznaniye - binary lineage) are now occurring: Gagauz-Bulgarian, Gagauz-Greek, Gagauz-Rumin, Gagauz-Moldovan, Gagauz-Russian etc. Gagauz Turks in various historical periods in the official documents "Tatar", "Turkish" ("Türk"/"Türki") and "Rumeli" as shown in the official writings.

Keywords: Avtohton / Indigenous, Balkan, Besarabia, Bogdan, Bucak, Bulgaria, Gagauz Turkish, Gagauziya (Gagauz Place), South-East Europe, migrations, Dobruca, dual ethnic identity, cultural heritage, Macedonia, Moldova, Özi (Üzi Kırı), History, Thrace

Giriş

Dünyada, tarihi boyunca, çeşitli Türk boyları ve soyları, geniş bir coğrafyada yerleşiyorlar ve bugün de o topraklarda yaşıyorlar, onlar türlü-türlü dinlere ve o dinlerin kanunlarına bağlıdır.

Türk Dünyası coğrafyasında, Gagauz Türkleri ve onların dedeleri, M.Ö. (Milâdî Önce), çok evvelki zamanlardan itibaren, geniş yerlerde – Anadolu’da, Balkan Yarımadası’nda tarihi topraklarda - Trakya’da, Makedonya’da, Dobruca’da; Güney-Doğu Avrupa’nın diğer tarihi bölgelerinde – Bucak’ta, Özi (Özi kırlarında), Orta Volga’da; Kavkas’da vb. yerleşiyorlar.

Gagauz Türkleri, Osmanlı Türklerinden de, Selcuk Türklerinden de çok evvel Güney-Doğu Avrupa’da yerleşiyorlar ve müslüman dininden önce, hıristiyan dinini I-IV. asırlardan itibaren, kabul etmeğe başlıyorlar. Gagauz Türkleri Balkanlar’da ve bütün Güney-Doğu Avrupa’da, Türklerden en evvelki, eski bir halktır/millettir.

İslamiet’ten itibaren (VI-VII yüzyıllar) Türk’lerin büyük bir kısmı müslüman dinini kabul ediyor. Ancak bugün dünya üzerinde, buddist, hıristiyan, müslüman ve şaman Türkleri var.

Zaman geçtikçe, herbir Türk soylu insanlar, kültürlerini ve adetlerini, kendi dinlerine temellenerek, yaşatmaya devam ediyorlar; Gagauz Türkleri de hıristiyan dinine temellenerek ve kendi ana dillerinde – Gagauz Türkçesinde konuşarak, kültür miraslarını yaşatmağa devam ediyorlar. Gagauzlar bir etnos/halk olarak, Güney-Doğu Avrupa’da oluştular ve onlar bu bölgelerin topraklarında avtohton/yerli insanlar.³

Fakat burada belirtmeliyiz ki, İslamiet ve Hristiyan dinlerinin öncesi kültür mirası – Türk’lerin ortak bir kültürü, çağdaş zamana kadar korunulmuş. Bilimsel araştırmalarımız gösteriyorlar ki, o ortak Türk kültür mirası, bugüne kadar çeşitli Türk soylu halklarda/milletlerde korunulmuş – Azerbaycan Türklerinde, Gagauz Türklerinde, Bulgar-Türk’lerinde (bugün “Slavlaşmışlar”), Türkiye Türklerinde, Tatar Türk’lerinde, Uygur Türklerinde, Nogay Türklerinde, Türkmen Türklerinde, Kırgız Türklerinde ve diğer Türk boylarında.⁴

3 Olga Radova, T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri ve diğer belgelere göre, Balkan Yarımadası göçmenlerin ve yerli Bucak Gagauzlarının etnik tarihi ve kültür mirası (M.Ö. VII-VI – M. XXI. yüzyıllar), I. Uluslararası Devleti olmayan Türk toplulukları bilgi şöleni “Gagauz Dili, Tarihi, Coğrafyası ve inanç sistemleri” 15.02.2018 Bursa. Bursa, 2018, s. 215.

4 a.g.e.

Bilimsel araştırmalarımız (*Akademik, Doç. Dr. Olga Radova*), M.Ö. VII-V. yüzyıllarda ve daha evvel de Gagauz Türk'lerinin dedelerinin Balkan Yarımadası'nda ve Gğney-Doğu Avrupa'nın diğer tarihi topraklarında (bölgelerinde) yaşadıklarını gösterdiler. Osmanlı Türklerinin devleti döneminde ve daha önce de, Gagauz Türklerinin yaşadığı yerler hiç bir sınırla bölünmez diler ve onlar serbest gezerdiler bütün Güney-Duğu Avrupa'da.

Gagauzlar, bütün Türk Dünyasının, Türk Milletinin bir parçasıdır, onun için, bu kadar kısa bir süre zaman içerisinde, hepsini tarihi konuları anlatabilmek mümkün değil. Burada başlasak hepsi Türklerin tarihi ve kültürü ile ilgili konuları açıklamağa, zaman yetmez ve kaç vakit sürer. Ama bir iş belli ki, Türklerin tarihi ve kültürü, medeniyatımızın çok evvelki, dedelerimizden kalma, çok zengin bir kültür mirasıdır (varlığıdır) ve geniş coğrafyada var olduğunu görüyoruz. Onun için, bugün, konumuza göre, Balkan Yarımadası'nda, Bucak'ta ve Güney-Doğu Avrupa'nın diğer yerlerinde bulunan, Gagauz Türklerinin tarihi ve kültür mirasları için söz gidecektir.

Gagauzlar Türk(tür), onların dedeleri, İslam'dan/İslamiyet'ten önce, Hıristiyan dinini kabul ediyorlar ve binlerce yıl, hangi coğrafyada da yaşasalar, diğer kardeş Türk toplulukları ile her zaman dostluk içerisinde yaşamışlar ve bu gün de Allaha / (*Gag. Türk.*) Allaaha (Allaaya) şükür ki, hep öyle devam ediyorlar.⁵

Osmanlı Devleti'nin kuvedi yufkalandıkça/zayıflandıkça ve sonra da hepten çökünce, yeni devletler kuruldu – Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Moldova, Türkiye, Ukrayna. Gagauzların yaşadığı tarihi topraklar bölündüler ve yeni kurulmuş devletlerin sınırları içerisinde kaldılar. Gagauz Türkleri kendi etnik topraklarında (dedelerinden kalma topraklarda)⁶ yaşamalarını devam etmeğe mecbur kaldılar, fakat artık yeni devletlerin sınırları içerisinde, birazı da Balkan'lardan Besarabya'ya göç ettiler ve orada, Bucak'ta, yerli Gagaguzların içinde yerleştiler ve yeni köyler de temellediler. “Bucak” deniliyor Besarabya'nın güney tarafında bulunan tarihi topraklara, onlar 1940 yılında bölündüler, bir kısmı Moldova sınırları içerisinde kaldı, diğer kısmı/payı da Ukrayna'ya eklenildi, öylelikle, Gagauz Türk'lerini Sovyetler zamanında Bucak'ta da böldüler.

5 Радова О.К. Народная религиозная терминология гагаузов Буджака и её трансформация в изданной литературе в XX-XXI веках // Материалы VII. Международных православных общеобразовательных Чакировских чтений. Вулканешты, 2016, с.40-56.

6 Gagauz Türkleri kendi etnik toprakları. – Gagauzların dedelerinden kalma topraklar.

Bu yeni devletlerin içinde, Gagauz Türklerin nüfusları az (azınlık) kaldıkları sebebiyle ve devletlerin çeşitli sosyal ve siyasi hareketleri de, Gagauzları çok hızlı assimile ettiler.

Zaman geçtikçe, Gagauz Türkleri, hangi devlette yaşar ise, ona göre de kendi soylarını görmeğe başlıyorlar - ikili soy kimliği kafalarında⁷ artık oluşuyor: Gagauz-Bulgar, Gagauz-Yunan, Gagauz-Rumin, Gagauz-Moldovan, Gagauz-Rus vb. Çeşitli tarihi dönemlerde Gagauz Türklerinin soylarını belgelerde Bolgar, Bulgar, Yunan, Sırp, Moldovan, "Tatar", "Türk"/"Türki", "Rumeli" gibi de resmi yazılarda gösterilmiş (kağıt edilmiş).⁸

Gagauzlarla ilgili hangi bilimsel konuyu da alsak - tarihi, dili, dini, folkloru, adetleri, yerleşim yerlerini - Gagauzların etnik topraklarını, genelden söylesek - Gagauz Türklerinin kültür mirasını oluşturan konuları, hepsiciği çok önemli ve stratejik konulardır, çünkü onlar çağdaş zamandaki, çeşitli etnosların veya halkların/milletlerin tarihlerine, ister-istemez söylemeliyiz ki, Güney-Doğu Avrupa ve diğer tarihi topraklarda bulunan devletlerin, jeopolitik ve stratejik projelerine de dokunuyorlar.

Burada söylemeliyiz ki, kendim de bir Gagauz Türkü/Türki olarak, Gagauzların tarihi, kültürü, yerleşim yerleri, göçleri, folkloru ve etnogenezisi ile ilgili konuları, yaklaşık otuz yıldır araştırmaktayım ve bugün de bilimsel çalışmalarım bu alanda devam ediyor.

Bilimsel araştırmalarım Balkan Yarımadası'nda, Güney-Doğu Avrupa'da ve diğer bölgelerde bulunan ülkelerde - Almanya, Bulgaristan, Makedonya, Romanya, Moldova, Rusya, Türkiye (iç Anadolu'da, İstanbul'da Karadeniz'in taraflarında vb.), Beyaz Rusya, Ukrayna, Kafkas - Kabardin-Balkarya ve Kuzey Osetya ve Kırım'da vb. yerlerde oldular.

Gagauz Türkleri ile İlgili Çok Cevap Bekleyen Bir Takım Sorular Var:

• Kimmiş, Gagauzların dedeleri?

7 İkili soy kimliği (Türk.). - Dvoystvennoye etniçeskoye soznaniye (Rus.).

8 Каранастас-Радова О.К. Гагаузы в составе задунайских переселенцев и их поселения в Буджаке (конец XVIII – первая четверть XIX вв.). Кишинев-Комрат, 2001, с. 8-9, 21-25, 83-84; Радова О.К. Автореферат диссертации «Этнодемографическое развитие гагаузов Бессарабии в конце XVIII-XIX вв.» на соискание учёной степени кандидата исторических наук // Москва, 2002, с.11; Радова-Каранастас О.К. Путь к себе: Аспекты истории, культуры, демографии, этнографии, этногенеза гагаузов. Второе дополненное издание. Кишинев, 2009, с. 236-243, 297-298, 305-306 (Radova-Karanastas O.K. Kendine doğru yol: Gagauzların tarihine, kültürüne, demografisine, êtnogenezisine dair mesele (bakımnar). II. Basım. Kişinev, 2009, s. 236-243, 297-298, 305-306).

- Neredeymiş, onların yerleşim yerleri?
- Neden, hererde Gagauzlar ve onların dedelerini, hep bir göçmen gibi göstermişler?
- Neden onların ana dillerini (Gaguz Türkçesini) okullarda öğretmemişler?
- Neden Gagauz Türklerinin, gerçek soy kökleri ve tarihlerini saklamışlar?
- Ama nesoy öyle büyük sevgi Gagaulara karşı var da, hepsiciği, onların etrafında bulunan insanlar, kendi soylarından Gagauzları görmeğe istiyor? Neden çeşitli devletlerin kaynaklarında, sadece kendilerinin bakış açısıyla, Gagauzlara türlü-türlü soy adı vermişler veya yeni adlar takmışlar; Gagauzların soy kökleri ile ilgili çeşitli hipotezler çıkarmışlar? Acaba hangisi doğrudur?
- Neden, dünyada bir avuççuk kalmış, Gagauzlara bu kadar sevgi ve dikkatler herbir taraftan?

Soruşlar çok daha var, ama artık geçelim açıklamalarımıza, gösterelim ve anladalım, bilimsel araştırmalarımız, ne yeni bilimsel açıklamalarına getirdiler, belki de, kısmet(d)imize, inşallah, bu bilimsel açıklamalarından, hepsine fayda olur, Gagauz Türklerine de, Bütün Dünyaya Türklerine de, başka soydan halklara da.

Gagauz Türkleri Güney-Doğu Avrupa'nın Çok Evvelki ve Yerli/Avtohton İnsanları

Gagauz Türkleri bir etnos/halk olarak, Güney-Doğu Avrupa'da – Balkanlar'da, Dobruca'da, Bucak'ta ve diğer tarihi topraklarda oluştu. Gagauzların soyları veya etnogenezisleri çeşitli Türk boylarından oluştuklarını görüyoruz. Bugün 22 hipotez var Gagauz Türklerinin soy kökleriyle ilgili, fakat bilimsel araştırmalarımız gösterdiler ki, %70-80 Gagauzların soy kökleri Oğuzlardan=İskitlerden geliyor.

Bilimsel, temelli/esaslı araştırmalarımız (*Akademik, Doç. Dr. Olga RADOVA'nın*) sonuçları, Gagauzların ve onların dedelerinin, daha evvelki vakitlerden itibaren, Güney-Doğu Avrupa'da ve o bölgeye giren Bucak'ta ve diğer tarihi topraklarda, XVI-XVII-XVIII yüzyıllarda ve daha evvel da, onların dedelerinin 2500-3000 seneden önce de o topraklarda (bölgelerde) yaşadıklarını ve yerli/avtohton olduklarını gösterdiler.⁹

9 Радова-Каранастас О.К. Элементы культуры эпохи эллинизма в гагаузском фольклоре, их исторические и географические реалии // Путь к себе: Аспекты истории, культуры,

Büyük - Rum, Bizans, Osmanlı Devletlerinde, Rusya Çağırılığı ve Sovyetler Zamanında, Gagauz Türkleri

Gagauz Türklerinin dedeleri Bizans döneminden daha evvel, Güney-Doğu Avrupa'da, Anadolu'da ve diğer tarihi bölgelerde yerleşiyorlar. Bizans ve Osmanlı devletleri zamanlarında, Gagauzlar ve dedeleri, bu devletlerin bölgelerinde serbest gezerek, hayvanları otlad(t)ıyorlardı, aynı zamanlarda, buldukları yerlerde buğday, darı, zarzavat, meyva, üzüm, coğrafyaya göre, diğer malzemeler (tarım gıdalarını da) de ekip, yetiştiriyorlardı.

Orta çağ zamanlarında ve daha evvel de, Gagauz Türkleri ve dedeleri Anadolu'da, Balkan Yarımadası tarihi topraklarda - Trakya'da, Makedonya'da, Dobruca'da; Güney-Doğu Avrupa'nın diğer tarihi bölgelerinde - Bucak'ta, Özi (Özi kırlarında), Orta Volga'da; Kafkas'da; Orta Asya'da, Altay'da yaşardı ve onların torunları bugün de bu bölgelerde yaşamaya devam ediyorlar.

Osmanlı devleti döneminde ve daha evvel de, Gagauz Türklerinin yaşadığı yerler hiç bir sınırla bölünmez diler ve onlar bütün Güney-Duğu Avrupa'da serbest gezdiler. Osmanlı Devleti'nin kuvedu yufkalandıkça (XVIII. yüzyılın sonu - XIX. yüzyıl) ve hepten çökünce (XX. asırın başlantısında) çok bağımsız devletler oluşuyor ve Gagauz Türkleri çeşitli devletlerin sınırları içinde kalan, kendi etnik topraklarında hayata devam ediyorlar - bugünkü Makedonya'da, Moldova'da, Ukrayna'da, Romanya'da, Türkiye'de, Bulgaristan'da, Yunanistan'da, Rusya'da (önce de Osmanlı Devleti ve Rusya Çağırılığı sınırları içerisinde yaşadılar).

O zamanlar (XVIII. yüzyılın sonu - XIX. yüzyılda), Gagauzların bir kısmı, Balkan Yarımadası'ndan ve Güney-Doğu Avrupa'nın diğer bölgelerinden, Rusya'nın güneyine ve Besarabya'nın güney tarafına - Bucak isteplerine (kırlarına) göç ediyorlar, diğer kısmı da, Prut nehri boylarına ve oralarda, yerli Gagauzların ve Moldovanların içinde yerleşiyorlar ve yeni köyler de kuruyorlar.

Osmanlı Devleti çöktüğü zaman ve Sovyetler Birliği dağıldığı zaman, aynı paralel olayları görüyoruz. Gagauz Türklerinin topraklarını yine devlet

демографии, этнографии, этногенеза гагаузов. Сборник научных трудов О.К. Радовой-Каранастас. Второе дополненное издание. Кишинев, 2009, с. 277-288, 350-354 (Radova-Karanastas O.K. Gagauz Folklorunda Ellin epohasından kalma kültür elemetleri, onların tarihi ve coğrafya gerçekleri // Kendine doğru yol: Gagauzların tarihine, kültürüne, demografisine, êtnogenezisine dair mesele (bakımnar). Olga Radova-Karanastas'ın bilimsel makalelerinin toplumu. II. Basım. Kişinev, 2009, s. 277-288, 350-354).

sınırları bölüyor ve onlar yine ayrı devletlerin sınırları içerisinde olmak zorunda kalıyorlar.

Besarabya'nın güneyinde, iki nehirin - Prut ve Dnestr'in arasında bulunan tarihi topraklara Bucak deniliyor. Bucak - o bölgenin çok evvelden kalma eski tarihi Türkçe adı, fakat 1806-1812 yıllardaki, Rusya ve Osmanlı harbinden sonra, 1813 yılında, Bucak'a - bugün de Gagauz Türklerinin yaşadığı yerlere/topraklara, Besarabya adı koyuluyor. Bucak - köşe anlamına geliyor, Prut ve Dnestr nehirleri Karadenize akıyor ve onların aralarında, deltalarına doğru topraklar daralıyor, bir köşe gibi oluyor.¹⁰

1940 yılında Bucak toprakları bölündü, bir kısmı Moldova sınırları içerisinde kaldı, diğer kısmı/payı da Ukrayna'ya eklenildi, öylelikle, Gagauz Türklerini Sovyetler zamanında da, Bucak'ta da, böldüler.

Dobruca da ikiye bölündü - Kuzey Dobruca, bugün Bulgaristan sınırları içerisinde bulunuyor ve *Güney Dobruca* - Romanya sınırları içerisinde bulunuyor.

Makedonya da bölündü ve çağdaş zamanda bu tarihi topraklar birkaç devletin sınırları içerisinde bulunuyor - Yunanistan'da vb., eski adıyla da bağımsız Makedonya devleti temellendi.

Trakya, Lozan Barış Anlaşmasına göre, 1923 yılında üç paya bölünüyor, şimdi *Doğu Trakya*, Edirne şehiriyle beraber Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde bulunuyor. *Batı Trakya* - Yunanistan'da, *Kuzey Trakya* da - Bulgaristan'da. Coğrafi tarafından baksak, Trakya'nın merkezi Edirne'de bulunuyor, burada Gagauz Türklerinin yaşadığı yerlerdi, Edirne'de ve onun dolayında bulunan köylerde vb.

Bulgaristan'da ve Balkan Yarımadası'nın Diğer Ülkelerinde, Gagauz Türklerinin Asimilyasyon Olmaları

Osmanlı Devleti ile Rusya Çağrılığı çöktükten sonra ve Sovyetler Birliği dağıldığında, yine önce de belirttiğimiz gibi, Gagauz Türkleri yeni bağımsız devletlerin sınırları içerisinde yaşamalarını devam ettirmeye mecbur kaldılar. Çünkü onlar bağılıydı dedelerinden kalma topraklarına. Gagauz Türkleri bugünkü Bulgaristan'da, Türkiye'de, Makedonya'da, Yunanistan'da, Romanya'da, Moldova'da, Ukrayna'da, Rusya'da vb. yerlerde, tarihi topraklarında yaşıyorlar, ama bölünmüş ve parçalanmış olarak.

¹⁰ Bu konuyla ilgili daha araştırmalarımız gerekir.

Bu yeni devletlerin içinde, Gagauz Türklerinin nüfusları, artık azınlık grubuna kaydıkları sebebiyle ve devletlerin çeşitli sosyal ve siyasi hareketleri de, Gagauzları çok hızlı asimilyasyon ettirdiyor.

Zaman geçtikçe, çok hızlı asimilyasyon hareketleri başlıyor, kimi devlet politikaları da, bu asimilasyon proseslerini daha da çok hızlandırıyor. Öylelikle, Gagauz Türklerinin psikolojisinde, alt beyinlerinde, kendi soy kökleriyle ilgili, ikilikli etnik (veya soy) kimliği oluşmağa başlıyor. Bu nasıl oluyor?

İlkin soy kökleri ile ilgili, uzun bir süre, Gagauz Türklerinin alt beyinlerinde ikilikli soy kimliği oluşturuluyor. Hangi yeni bağımsız devletlerin sınırları içerisinde yaşamağa kaldıysalar, ona göre de onlara demişler:

Bulgaristan'da – “Bulgar-Gagauz” veya “Gagauz - Bu(o)lgar”, veya hangi devlette yaşadıklarını göstermek için de “Bulgaristan Gagauzları” denilmeğe başlanılıyor, Bulgarlar (çağdaş zamandaki, artık kendileri Slav sayan Bulgarlar) sa Gagauz Türklerine “Bulgar-Slav” soylarından olduklarını iddia ediyorlar ki, bu problemin dolayında, bugün de çok tartışmalar gidiyor, daha detaylı bu konuyla ilgili bir başka çalışmamızda açıklayabiliriz;

Yunanistan'da yaşayan Gagauzlara – soy olarak, Yunan deniliyor, Gagauzlar sa kendilerini etnik/soy kimliği olarak, Gagauz biliyordu. Fakat zaman geçtikçe, yeni kuşak boyları, kendilerinin soylarını ikilikte görmeğe başlıyor, nasıl “Gagauz-Yunan” veya “Yunan-Gagauz”, Yunanistan'da da yaşadıklarını göstermek için, “Yunanistan Gagauzları” denilmeğe başlanılıyor.

Asimilasyon hareketleri kuvvetlendikçe, artık Gagauzların çocukları ve torunları, kendi gerçek soylarını, kökleri Gagauz Türk soylarından olduklarını unutmşlar (bilmiyorlar), onlar soy olarak, kendilerini artık Bo(u)lgar, Yunan, Rumin, Moldovan, Ukrain, Rus vb. türlü görüyorlar, hangi devletlerde yaşıyorlar ise, o devlete isim veren milletin soyunu - etnik/ kimlik soy adını, artık taşımağa başlıyorlar, bu asimilasyon hareketleri bugün de çok hızlı devam ediyor.

Gagauz Türkleri, hangi devlette yaşarlar ise, ona göre de onlara yeni etnonim (soy kimliği) adı vermişler – Bolgar, Yunan, Rumin, Moldovan, Ukrain, Türk, Rus vb. Çeşitli tarihi dönemlerde Gagauz Türklerinin soyları resmi belgelerde “Tatar”, “Rumeli” gibi de yazılarda gösterilmiş, fakat Gagauz Türkleri, “Biz Gagauz’us” hep demişler.

Bilimsel araştırma ve incelemeler yapmak üzere gittiğim Bulgarya, Moldova, Ukrayna, Makedonya, Yunanistan, Rusya, Kafkas, Kırım' vb. yerlerde, yaşlı insanlar bugün de, hep Gagauz Türkçesinde konuşuyorlar, yeni kuşaklar (kuşak boyları) ise kendileri konuşamazsalar da, aklıklarına getiriyorlar, nice onların nineleri konuşuyorlarmış.

Rumınların vakdında, Besarabya'da ve Bucak'ta yaşayan Gagauz Türkleri, Amerika Birleşik Devletlerine (ABD), Brazilya'ya vb. yerlere gitmişler. Gagauzları Rumınlar organize edip, Latin Amerika kıtası topraklarına göç ettirtiyorlar. Fakat belgelerde onların asıl soylarını, Gagauz olduklarını yazmıyorlar, Gagauzların soylarını Rumın olarak, göstermişler/kağıt etmişler, çünkü o zamanlar, XX asrın 40-cı yıllarında, tarihi Besarabya toprakları, bugünkü Romanya sınırları içerisinde bulunuyordu. Öylelikle Gagauz Türklerin çocuklarına ve torunlarına, onların soylarının gerçek kim oldukları, unutturmuşlar.

Gagauz Türklerinin kültür mirasları Balkan'larda ve Bucak'ta

Orta çağ zamanında ve çok daha evvel, Gagauz Türklerinin dedelerinin yaşadığı tarihi topraklar - Trakya, Makedonya, Dobruca, Bucak bölünüyorlar ve bugün Bu(o)lgariya, Makedonya, Türkiye, Yunanistan, Romanya, Moldova, Ukrayna sınırları içerisinde bulunuyorlar ve o yerlerde Gagauz Türklerine ait kültür miraslarının izlerini görüyoruz.

Gagauz Türklerinin dedeleri, kendi tarihi olaylarının izlerini kültür miraslarında - folklorda, dinlerinde, dillerinde, maara kiliselerinde, manastırlarda, mezar taşlarında, arheoloji kazılarında çıkan malzemelerde, bayır taşlarında eskiden kalma resimlerde ve yazılarda bırakmışlar.

Bulgaristan'da, Gagauz Türklerinin kültür miraslarına ait sadece birkaç örnek, hiç detaylara girmeden, vereceğiz:

a) *Gagauz Türklerinin canlı kürltür mirasları - Gagauz Türkçesi* bugüne kadar korunabilmiş (az insan konuşsa da, yine ne izleri kalmış).

Bugüne kadar Gagauz Türkçesi Bulgarya'daköylerde korunabilmiş, ama çok az insan bu dilde konuşabiliyor. 2016 senesinde Bulgarya'da, Balçık'te, Uluslararası Folklor Festivali ve onun çerçevesi içerisinde, Tarih ve Kültür Sempozyumu gerçekleşti. O zaman, Bulgaristan'da, soydaşarımlan, Gagauz Türklerinlen buluşmalarımız ve sölpet etmelerimiz/konuşmalarımız çok güzel ve faydalı oldu.

Balçık'te ve onun etrafında bulunan köylerden 3-4 büyük yaşta Gagauz kadını buldular ve getirdiler; onlar Moldova'dan gelen Gagauz Türkleri ile (bizler ile) buluştular ve kendi ana dillerinde, Gagauz Türkçesinde konuştular.

Aklımda ne kaldı: üç nineyi bizler ile buşulturmak için, getirdiler - biz onların ellerini öptük ve Gagauzça konuşmağa başladık, şimdi ikisi Gagauz Türkçesinde konuşuyor, üçüncüsü ise susuyor, konuşmuyor, sadece bakıyor, öyle bir 30-40 dakıkadan sonra, o da Gagauz Türkçesinde rahat-rahat konuşmağa başladı ... ve bildirdi, ani kendisi Gagauz.

b) *Gagauz Türklerinin evvelki zamanlardan kalma kültür müraslarını "Madara Atlısı"nda*

Madara Rider ya da Madara Horseman Kuzeydoğu Bulgaristan'da, Şumnu şehrinin Madara köyü yakınlarındaki doğu Madara platosunda oyulmuş.

Kaynak: http://www.infobg.ru/madar_horse.htm (14.08.2018 yılında bakıldı).

Atın ardından köpek (kurt) koşuyor, simvol olarak Gagauz Türklerin izlerini gösteriyor.

Kaynak: <http://whc.unesco.org/ar/list/43> (14.08.2018 yılında kaynak bakıldı).

Bulgaristan, Madara köyün yanında bulunan bayır, bu bayırın taşlarında “Madara Atlısı” oyulu. Fotolar Akademik, Doç. Dr. Olga Radova'nın arşivinden, 2011 yılından

c) “Alaca Manastır” da Gagauz Türklerinin evvelki kültür mirasıdır. Manastırın adı da Gagauz Türkçesinde. 2016 senesinde Bulgaristan'da, Balçık'te, Bulgarlara sordum: “Bu manastırın adının manasını, bana açıklayabilir misiniz?”- Ama neye gelir manası, biricigi bana açıklayamadı, bilmezdiler, sadece dediler ki, bu manastırın adı Osmanlı döneminden kalmış.

Bulgarların bu cevaplarına birden şaşıtm ve dedim: “Nicä ölä olur? Osmanlılar müslüman. Ne onnar geldi, yaptı manastırı da adını “Alaca Manastır” mı koydular? Düşünseniz, bu iş olur mu?” - Onlar bana cevap verdiler: “Hayır, olamaz, ama biz bunu daha ileri hiç düşünmemiştik”,- dediler.

Elbetki, Alaca Manastır'ın adını Gagauz Türklerin dedeleri vermiş olabilir ve bu manastır da, bugünkü Gagauzların kültür mirasıdır.

Alaca Manastır'ın içinden ve dışarıından görüntüler

Kaynak: <http://www.ilgabg.com/aladzha-monastery/>

Sovyetler Birliğinde “Perestroyka” ve Moldavya Respublikası’nda Halkların Hareketleri

Sovyetler Birliğinde (SSBR) 1985. yılında “Perestroyka” başladı, demokrasiya geldi ve Kommunist sistemin rejimi biraz yumuşamağa başladı. O zamandan itibaren, önce yasak olan yazılar, gazetelerde, dergilerde, kitaplarda yayınlanmağa başlandı; pek çok halklarda bir umut meydana geldi ki, kendi kültürlerini, dillerini yaşatabilecekler ve etnik kimliğini koruyup, milletletlerini yaşatmaya devam edecekler. Moldavya Respublikası’nda da çeşitli hareketler başladılar, önceki sosyal ve kültür isteyişlere, politika olayları da katıldı.

Perestroykanın başlangıcında Moldovanların da, Gagauzların da programları biri-birilerine uyuyordu. İnsanların istekleri ve amaçları – dillerini, dinlerini, adetlerini, foklorunu – kültür miraslarını, dedelerinden

kalma tüm varlıklarını korumaktı. Fakat sonra, Moldovanların bir kısmı Romunların tarafını tutmağa başlıyorlar, yakın ve uzak zamanlarda ne yapmaları gerekir ise, projelerini gazetelerde yayınlıyorlar (1987-1988 yy.) ve o projede bir punkt vardı ki, (uzak zamanlarda) Moldavya Respublika'sını Romanya'ya birleştirmeye ve büyük Romanya devletini kurmağa, 1989 yılında da onlar "*Narodny front*" politik hareketin kuruyorlar.

Gaguzlar Moldavya Respublika'sının, Romanya'yla birleşmesini istemedikleri için, "Gagauz Halkı" polilitik cümle hareketini kuruyorlar. Daha önce de 80-ci yılların başlangıcında Gagauzlar (Gagauzların intelligentsiyası) "Gagauz Halkı" derneğinde toplanıyorlardı. Fakat bu dernek resmi Bakanlıkta kayıtlı değildi ve sadece dil ve kültür soruşlarını çözmek için yardımcı oluyordu. Ama önce de, elbette, kendileri o soruları koyardılar ki, Gagauz Türklerinin tarihi yazılsın, Gagauz Dili okullarda çocuklara öğredilsin, Gagauzça/Gagauz Türkçesinde (Dilinde) radio-televiziyon programları olsun, Gagauz dilinde okul kıtaıbları, Gagauz Yazarların kitabları, Gagauzça şiirler, anlatmalar/hikâyeler, romanlar yayııansınlar. Gagauz Türklerinde, hiçbirşey bunlar ne Moldavya Respublikasında, ne da bütün Sovyetler Birliğinde yoktular. Gagauzlara kendi Ana Dillerinde – Gagauz Türkçesinde, okullarda öğrenmeğe ve konuşamağa yasaktı. Okullarda Gagauz dilinde dersler yoktu, türkülerimiz, masallarımız çucuklarımıza okullarda öğretilmezdi. Ama derslerin aralarında (*peremena da*) ve evde Gagauzça lafedârdik yani konuşurduk, çünkü o Ana dilimizdi ve ondan başka dil bilmezdik.

Elbette, bu soruları Gagauz milletin intelligentsiyası kaldırdı, Yazarlar, Şairler, Bilim Adamları, Resamlar, Öğretmenler vb. İlk Moldova Yazarlar Birliği'nin Gagauz Bölümü'nün Yazarları ve Şairleri, Bakanlık'lara, her hangi yerlere gerekir ise, mektub yazdılar, danıştılar. Bu aydın insanlar Gagauz Milletini uyandıрмаğa başladılar – Prof. Dr. Dioniz Tanasoglu, Dmitriy Karaçoban, Nikolay Baboglu, Mina Kösâ, Prof. Dr. Stepan Kuroglu; Akademik, Doc. Dr. Olga Radova; Dr. Stepan Bulgar; Akademik Todur Zanet, Petri Çebotar ve başka yazarlar. Hep bizimlen birlikte Dr. Mariya Maruneviç, Leonid Dobrov, resimci Dmitriy Savastin, resimci Dmitriy Ayoglu, susakçı Petri Vlah vb. çalıştılar. Burada yazdığım insanların bir özelliği vardı, onlar ilk köylere gidip, kütübhanelerde, "Gagauz Halkı" derneğın hazırladığı toplantılara katılıp, insanlara anlat(d)urdılar ve öylelikle insanları uyadırdılar, insanlardan imza topladılar Gagauz Respublikası'nı (Cumhuriyeti'ni) kurmağa deyin.

Moldovanların (bir kısmı), Rumınlarla birleşme hareketi olan, “Narodny Front” politika halk hareketine karşı, ilk önce “Gagauz Halkı” karşısına aldı... “Hayır! biz Romanya’ylan toplanmağı istemiyoruz”, - Gagauz Türkleri dediler. Bu nedenle, Gagauzlar toplanıp, Gagauz Sovyet Sotsialist Respublikasını 1989. Yılında Moldavya Cumhuriyeti’nin sınırları içerisinde kurdular ve bunu bütün dünyaya ilân ettiler. Fakat “Merkez” bu olayı hiç hesaba almağa istemezdi, kendilerini öyle götürdüler sansın hiçbir sorun yokmuş gibi, Gagauz Türklerinin ihtiyaçlarını ve söylediklerini ciddiği almazdılar, o üzere Gagauzlar zorunda kaldılar, başka, daha bir adım yapsınlar. Gene çok çalışmalar..., birden, bütünne Gagauz Milletini kaldırıp, onların imzalarını toplayıp, delegeleri seçip, Syezdlar, Kongreler hazırladılar ve *19 Ağustos 1990 tarihinde bağımsız Gagauz Respublikası’nı Gagauz Milleti kurdu ve bu tarihi olayı bütün dünyaya ilân etti.*

Moldova Cumhuriyeti’nin Bağımsızlığı, Gagauz Halkı ve Etnik Azınlıklar Grupları

Başta da söylediğim gibi Gagauzlar Türktür, Ana dilleri Türkçedir. Ancak, az önceki başlıkta kullandığım “Gagauz Milleti” adlandırması, Moldova başta olmak üzere, Gagauz Türklerinin yaşadıkları topraklardaki devletler tarafından, uygulanmakta olan asimilasyon politikalarına karşı, var olma ifadesi olarak, “Gagauz Milleti” adlandırması kullanılmıştır.

Burda çok önemli bir konu daha var ki, 01 Eylül 1989 tarihinde, Moldavya Sovyet Sosyalist Respublika’sının Esas Kanunu değiştiriliyor ve o güne kadar resmi ve ortak yazışma dili olan Rusça yerine, Moldovanca devlet dili yapılıyor.¹¹ Ancak bu arada belirtmem gerekir ki, Sovyetler Birliği zamanında da, ilkokuldan başlayarak üniversite eğitiminde de Rusça eğitim verilirken, Moldovanca, Almanca, Fransızca, İngilizce yabancı dil olarak öğretiliyordu, ancak Gagauz Türkçesi ile eğitim hiç verilmiyordu. Bu nedenle ben ana dilimi ancak evde aylemde öğrenebildim ve sonra da Gagauz Türkçesinde yazmağa kendim öğrendim, çünkü benim akranlarımı, ne okullarda, ne de üniversitelerde, Ana Dilimizde öğretmediler. Bunu anlatmak istedim, çünkü Gagauzlar için Sovet sonrasında da, bu sefer yeni bir asimilasyon ile, karşı karşıya kalıyorlardı. Devam edersek Moldova vatandaşı olup, içlerinde Gagauzların olduğu nüfusun yüzde 50en fazlası Moldovanca bilmediği için, resmi yazışma ve devlet işleri, devlet daireleri ve üniversitelerde hak elde edemedikleri ve hakları bir

11 Закон Молдавской Советской Социалистической Республики от 1 сентября 1989 года №3465-XI “О функционировании языков на территории Республики Молдова”. Каунак:

http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=3281 (Дата обращения 13.05.2018 года).

anlamda zorla ellerinden alındığı için ve hatta Moldovanca bilmedikleri için, çok sayıda insan işlerinden atıldılar. Böylece o dönemdeki Moldova Devlet yöneticileri, Moldova vatandaşları arasında ayrımcılık yaptılar. Bu olaydan sonra Gagauzlar ve çeşitli etnik gruplar tarafından çok protestolar oldu, fakat başarılı olamadılar. Bu Kanun bugün de Moldova'da devam ediyor. Bu olay sebebiyle, o zamanlar Moldova'da ortalık çok kızıştı, savaş haline geldi.

Sovyetler Birliği içinde ve Moldavya Sovyet Sotsialist Respublikası olan devletin adı, 23 Haziran 1990 tarihinde, Moldova Cumhuriyeti olarak, bağımsızlığını ilân etti.

Burada söylemeliyiz ki, Gagauzlar bir yıl önce (Moldovanlardan önce) kendi Gagauz Respublikası'nı kurdular (1989 yılında), 23 Ağustos 1990 yılında da, Moldova Cumhuriyeti'nden bağımsız olduğunu ilân ettiler. Bu olaydan sonra Moldova'da ortalık daha da çok kızıştı, Moldovanlar tarafından Gagauzların üstlerine "volontörler" yani Moldovanlardan oluşturulan çeteler gönderildiler. Bu büyümekte olan ateşi söğündürmek için uluslararası kuvvetler karıştılar, ama yine de can kaybı oldu. Resmi ramalara göre, üç sivil Gagauz Türkü öldürüldü. O zamanlar, herbir şehirin ve köyün girişinde kontrol noktaları vardı, polislerle birlikte askerler de herbir otobusu, arabayı kontrol ederdiler, bakardılar silâh olmasın.

Gagauz Respublikası, Sembolleri ve Cumhurbaşkanı

Bağımsız Gagauz Respublikası 19 Ağustos 1990 tarihinde kuruldu ve de-fakto beş yıl, 1995 yılının ortasına kadar¹² ayakta durdu. O zamanlar çok büyük gerginlik oldu, Gagauzların ve Moldovanların arasında kızgın tartışmalarının sorularını çözmek için, Moldova'da, Rusya'da, Türkiye'de, Strasburg'ta Uluslararası Komisyonlar kuruldu ve anlaşmalar oldu ve 1994 yılında Aralık ayının 23'ünde Moldova Cumhuriyeti Kanunlarına göre Gagauziya (Gagauz Yeri) Avtonom/Özerk Bölgesi Moldova Cumhuriyeti'nin sınırları içerisinde kuruldu.

Gagauz Respublikası'nın (Cumhuriyeti'nin) kendi göktaşı renginde, ortasında kurt kafası, kenarlarında da horoz, bayrağa vardı. Kurt başı, tarihten günümüze kadar Gagauz larda dahil Tatar, Nogay, Başkurt, Türkiye, Azerbaycan, Türkmen eli ve daha pek çok Türk topluluklarında cesaret, güç ve asaletin sembol olarak kabul edilmiştir.

¹² 23 dekabre 1994 tarihinden itibaren, 1995 yılının ortasına kadar, Gagauz Respublikası'nın idare belgeleri Gagauziya (Gagauz Yeri) Özerk Bölgesine verildi/geçirildi.

XX. Asırın 90-cı yılların başlarında. Komrat Meydanında Gagauz Türklerinin Toplantısı, Gagauz Respublikası'nın Bayrağı da ellerinde.

Gagauz Cumhuriyeti'nin Bayrağı, 1989. yılından - 23 Aralık 1994. yılına kadar, Gagauziya (Gagauz Yeri) Özerk Bölgesi kuruluncaya kadar, bu bayrak kullanıldı. Bugün Gagauzlar istiyorlar ki, Gagauziya Özerk Bölgesi'nde, Gagauz Respublikası'nın da bayrağı, her yerde asılı olsun.

Gagauz Cumhuriyeti'nin bugüne kadar ilk ve tek Cumhurbaşkanı Stepan Mihayloviç TOPAL'dı. Gagauz Respublikası'nın Milli Marşı vardı, o milli Marşın müziğini Gagauz Kompozitoru Mihail Kolsa yazdı. Hepbir toplantıda bu Milli Marş çalınırdı.

Radova-Karanastas O.K. Kendine doğru yol:

Gagauzların tarihine, kültürüne, demografisine, êtnogenezisine dair mesele (bakımnar). II. Basım. Kişinev, 2009, 371 s.

1989-1994 yıllardaki Gagauz Cumhuriyeti'nin, Gagauzları temsil ettiği Arma

Radova-Karanastas O.K. Kendine doğru yol:

Gagauzların tarihine, kültürüne, demografisine, êtnogenezisine dair mesele (bakımnar). II. Basım. Kişinev, 2009, 371 s.

Göktürk bayrağı

Tataristan Azadlık Milli Hareketi bayrağı

Mustafa Kemal Atatürk'ün, Harf Devrimi öncesinde,

1927 yılında bastırılmış olduğu ve üzerinde Bozkurt olan kağıt paralardan bir örnek.

Çağdaş zamanda Moldova'da Gagauz Türklerinin toplu yaşadığı yerler

Moldova Cumhuriyeti ve Gagauziya (Gagauz Yeri) Özerk Bölgesi Haritası

Bugün Gagauz Türkleri toplu bir halk olarak, tarihi topraklarda Besarabya veya Bucak'ta yaşıyorlar, çağdaş zamanda o topraklar Moldova Cumhuriyeti'nin güneyinde ve bağımsız Ukrayna devletinin (Odesa oblastinde, Moldova'nın sınırlarına çıkıyor) içerisinde bulunuyorlar.

XX. asrın sonunda, 19 Ağustos 1990 tarihine Gagauz Türkleri Gagauz Respublikasını temellediler; dört buçuk yıldan sonra da (de-fakto beş yıldan sonra), 23 Aralık 1994 senesinde Moldova Cumhuriyeti sınırları içerisinde Gagauziya (Gagauz Yeri) Özerk Bölgesi kuruldu. Bugün Gagauziya (Gagauz Yeri) Özerk Bölgesinde Rus, Moldovan ve Gagauz Türkçesi dillerinin resmi statüleri var.

Gagauziya (Gagauz Yeri) Özerk Bölgesi

Tarihsel bölgede – Bucak'ta – Besarabya'nın Güney tarafında, bugün de Gagauzlar toplu yaşıyorlar. 23 Aralık 1994 senesinde Moldova Cumhuriyeti'nin sınırları içerisinde Gagauziya (Gagauz Yeri) Avtonom/Özerk Bölgesi kuruldu.¹³

Gagauziya (Gagauz Yeri) Özerk Bölgenin Bayrağı var, Gagauzları temsil eden Arması (Gerbı) var, Ulusal veya Milli Marşı - Müziği ve Sözleri var.¹⁴

Moldova Cumhuriyeti'nin (saa tarafkısı) ve Gagauziya (Gagauz Yeri) Özerk Bölgesi'nin Bayrakları

¹³ Monitorul oficial al Republicii Moldova, ianuarie, 1995.

¹⁴ Радова-Каранастас О.К. Путь к себе: Аспекты истории, культуры, демографии, этнографии, этногенеза гагаузов. (Dr. Olga Radova (Karanastas)'ın bilim makalelerinin toplumu. İkinci basım, yeni bilim yazılarının tamamlanma). Кишинев, 2009, с. 179-181. Bak daha kaynağı: Gagauziya (Gagayz Yeri) Milli Marşı <https://www.youtube.com/watch?v=-B3fBQWC6a3k> <https://www.youtube.com/watch?v=WbDQ55j2E4w>

Gagauzların Milli Marşın sözleri

TARAFIM

*Müzik: Mihail Kolsa,
Sözler - Şiir: Mina Kösä*

I

Tarafım, sän tarafım,
Ne gozälsin, korafım:
Çok comertsin sän, topraam,
Gagauz Erim, Bucaam!

Refren:

Gagauziya - hoşluum,
Çok sevin, koru dostluu,
Bayraanı üüsek kaldır,
Sän benim paalı halkım!

II

İlk adım sendä yaptık,
Hem ana da biz dedik,
Kauşu sevdik dinmäz,
«Oglanı» çaldık bitmäz.

Refren.

III

Gagauziya, mutlu erim,
Vatanımsın sän benim,
Pek işçidir insanın,
Elleri keser altın.

Refren.

IV

Ne zorluk seni kırdı,
Ne zaman dolaştırdı.
Allahım, koru topıraa,
Gagauz Eri, Bucaal!

Refren.

Gagauzları - Gagauziya (Gagauz Yeri)'ni temsil eden Arma (Gerb)

Bugün

Gagauziya Halk Topluşu (Halk Meclisi) Başkanı - Vladimir KISSA.

Halk Topluşununun 35 Millet vekili var, onlar her bir 4 yılında Gagauziya'da Yaşayan insanlarla seçiliyor. Millet Vekilleri de kendileri Gagauziya Halk Topluşu (Meclisi) Başkanı seçiyorlar.

Gagauziya (Gagauz Yeri)'nin mahallin/yerel Hükümeti Başkanı - İrina VLAH, 2015 yılında seçildi, bu yıl başkan yeniden seçilecek.

Gagauziya Yerel Yönetimi Hükümeti Üyeleri (Müdürlerin Kurulu) -

Gagauziya (Gagauz Yeri) Özerk Bölgesi İcra Komitesi/Kurulu Üyeleri:

Gagauziya (Gagauz Yeri) Özerk Bölgesi İcra Kurulu Başkanı - İrina VLAH.

Gagauziya (Gagauz Yeri) Özerk Bölgesi İcra Kurulu Birinci Başkan Yardımcısı.

Gagauziya ÖB İcra Kurulu Başkan Yardımcısı, Sosyal Konular Hakkında.

Gagauziya ÖB Ekonomik Gelişimi Ana Bilim Dalı Müdürü.

Baş Ana İşler Dairesi (Başkan) ve Gagauziya İcra Kurulu, Müdürü.

Gagauzia ÖB Ana Finans Bölümü, Müdürü.

Vergi İdaresinin Ana Yönetimi ve Gagauziya ÖB Kontrolü, Müdürü.

Gagauziya ÖB Ana Eğitim Bölümü, Müdürü.

Gagauziya ÖB Ana İnşaat ve Altyapı Dairesi, Müdürü.

Gagauziya ÖB Dış İlişkiler Ana Bölümü, Müdürü.

Gagauziya ÖB Tarım-sanayi kompleksinin ana yönetimi Bölümü, Müdürü.

Gagauziya ÖB Sağlık ve Sosyal Koruma Ana Bölümü, Müdürü.

Gagauziya ÖB Gençlik ve Spor Ana Müdürlüğü, Müdürü.

Gagauziya ÖB Ana Kültür ve Turizm Bölümü, Müdürü.

Gagauziya ÖB Bilgi ve Güvenlik Servisi Genel Müdürlüğü, Müdürü.

Gagauziya ÖB İçişleri Ana Bölümü, Müdürü.

Gagauziya ÖB Ana Adalet Departmanı, Müdürü.

M. V. Maruneviç'in adına Gagauziya Bilim-Araştırma Merkezi, Müdürü.

Komrat Bölgesi (Dolayın) Yönetimi Kurulu, Müdürü (Belediye Başkanı).

Çadır-Lunga Bölgesi (Dolayın) Yönetimi Kurulu, Müdürü (Belediye Başkanı).

Vulkanest bölgesi (Dolayın) Yönetimi Kurulu, Müdürü (Belediye Başkanı).

Çağdaş zamanda Gagauz Türkleri toplu yaşıyor tarihi Bucak topraklarında ve burada Ana Dillerini – Gagauz Türkçesini, adetlerini, yortularını/ bayramlarını canlı yaşattırıyor. Bucak'taki Gagauzların mezarlarında XVI. yüzyıla ait mezartaşları korunulmuş, onların eski mezarlarda arheoloji kazıları olabilse, çok önemli tarihi olayları dünyaya açıklanabilir. Bugün Güney-Doğu Avrupa'da – tarihi topraklarda – Trakya'da, Dobruca'da, Makedonya'da, Bucak'ta, Özi kırılarında yaşanan Gagauz Türklerinin aynı kültürlerini ve onlara ait kültür izlerini görüyoruz. Bu benzerleri, kültürel varlıkları bu bölgelerde ve Anadolu'da yaşayan müslüman Türklerinde de görüyoruz. Elbette, bu konuyla ilgili bilimsel çalışmalarımız devam ediyor ve daha detaylı, daha sonraki yazılarımızda açıklayabiliriz.

Sonuç

Sonuç olarak diyoruz ki, Orhon yazıları dünyaya anıt taş gibi yazılı kaldılar. Bugün Türkler var dünyaya neyle çıksınlar, kendi, evvelin derin zamanlarından gelen kültürünü gösterebilirler. Gagauzlar ise o evvelki kültürü canlı olarak, eski Türkçe dilini, binlerce yıl koruyup, bu güne kadar getirebilmişler.

Şimdi bizler Gagauz dilini ve kültürünü korumazsak, torunlarımız bizi affetmez. XIX. asrın sonunda Gagauz diliyle ve Orhon yazılarıyla ilgili dünyaya önemli bilim açıklamaları yapılmıştır. Bu açıklamaları Alman bilim adamı – Tomson ve Rusya bilim adamı – Radlov dünyaya açtılar. Orhon yazılarını çözmeye Gagauz dili yardımcı olmuştu, demek ki, bizim dedelerimiz ve biz, o eski Türk dilini ve kültürünü canlı devam ettirip, korumuşuz. Düşünüyoruz ki, Orhon yazılarıyla ve Gagauz diliyle büyük bir bağlantı olduğu için, XIX. asrın sonunda – XX. asrın başlangıcında Rus İmparatorluğu (Orhon yazıları dünyaya açıklandığı zaman) Besarabiya'ya ekspeditsiya gönderdi ve Rus etnografi V.A.Moşkov Gagauzların kültür zenginliğini toplayıp, onlarla ilgili dünyaya bir anıt taş dikti, Gagauz Türklerinin kültür mirasını korudu. Bugün globalizatsiya dünyayı kaplamağa savaşıyor ve milletlerin canlarını, kültürlerini değiştirmeyi istiyor.

Gagauzların maddi kültürleri ve tarihlerinin izleri Bulgaristan'da, Makedonya'da, Moldova'da, Yunanistan'da; İstanbul'da, Balıklı Ortodoks Mezarlığında vb., V.A.Moşkov'un ve başkayazarların çalışmalarında bugüne kadar korunmuş, canlı olarak ta bugün Bucak'ta ve Güneydoğu Avrupa bölgelerinin başka yerlerinde de kısmen Gagauzlarla korunmuştur. Assimilyatsion protsesları çok hızlı gidiyorlar, bu sebeple, nasıl Orhon yazıları dünyaca korunulursa, Gagauz tarihi, dili ve kültürünün de öylece bütün dünya tarafından korunulması gerekir, çünkü bu millet ve kültürü dünya medeniyetinin bir parçasıdır.

Kaynakça / References

P. von Koeppen. Die Bolgaren in Bessarabien // Bulletin de la Classe des sciences Historiques, Philologiques et Politiques de L'Academie imperiale des sciences. T.XI, №13,14. Sankt-Petersbourg-Leipsig. 1854, 194-216 z.

Ciachir, M., Explicarea numirilor turco-tatare ale oraşelor, comunelor, cătunelor și fermelor din Moldova dintre Prut și Nistru și unele tradițiuni păstrate în legătură cu aceste numiri // Revista societății istorico-arheologice bisericește din Chişinău. Volumul XIV. Chişinău. Tipografia eparhială. 1922, p. 55-88.

Radova, Olga, The Problem of Gagauz Ethno-Demographic Development in the 19 th Century // Dergi "Südost-Forschungen" – internationale Zeitschrift für Geschichte, Kultur und Landeskunde. Südosteuropas Begründet von Fritz Valjavec. München, Band 54, 1995, z.263-270; *Olga Radova. The Problem of Gagauz Ethno-Demographic Development in the 19 th Century // Zeitschrift für Türkystudien (ZfTS)*, 8. Jahrgang. Essen, 1995, Heft 1, z. 67-74.

Radova (Karanastas), Olga, Moldova Milli Arşiv Kaynaklarına Göre XVIII. yüzyıl sonu – XIX. yüzyıl Başında Besarabya Gagauzlarının Etnik Tarihi ve Demografik Gelişimi // Uluslararası Türk Arşivleri Sempozyumu, 17-19 Kasım 2005, İstanbul. Ankara, 2006, s.71-77.

Каранастас-Радова, О.К. Гагаузы в составе задунайских переселенцев и их поселения в Буджаке (конец XVIII – первая четверть XIX вв.). Кишинев-Комрат, 2001, 131с.

Karanastas-Radova , Olga. Güneydoğu Avrupa Gagauzların etnik tarihi ve kültür mirası: T.C.Osmanlı Arşivi ve Topkapı Sarayı Müzesi Arşivin kaynaklarına göre XVI-XVIII yüzyıllarda Gagauzların yerleştiği yerler - Üzi (Özi) Eyalet'in, Akkerman mülhakatında, Yeniköy karyesi // V. INTERNATIONAL TURKIC ART, HISTORY AND FOLKLORE CONGRESS / ART ACTIVITIES "In Honour of Prof. Dr. Yusuf KÜÇÜKDAĞ". Komrat, 2016.

Madara Rider <http://whc.unesco.org/ar/list/43> (14 Ağustos 2018)

Radova, Olga. T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve diğer belgelere göre Balkan Yarımada göçmenlerin ve yerli Bucak Gagauzların etnik tarihi ve kültür mirası (M.Ö. VII-VI. yıllarda – XXI. asırda) // 1. Uluslararası devleti olmayan Türk toplulukları Bilgi Şöleni "Gagauz dili, tarihi, edebiyati, coğrafyası ve inanç sistemi", 15. 02. 2018 / Uludağ Üniversitesi. Bursa, 2018, s. 213-242.

Radova, Olga. "Dünden Bugüne Balkanlar'da ve Bulgaristan'da, Gagauz Türkleri" konusunun, "BULTÜRK" – Bulgaristan Türkleri Derneği'nde, 16 Ağustos 2018 tarihinde, Konferans'ı konuşması // "BULTÜRK" gazetesi, No:35, 2018 yıl, sayfa 1, 7-9, 13, 15 <https://issuu.com/bulturk/docs/bulturk135> (10 Ekim 2018).

Аладжа монастырь (Alaca manastır) <http://www.ilgabg.com/aladzha-monastyr/> (14.Ağustos 2018).

Мошков, В.А., Гагаузы Бендерского уезда (этнографические очерки и материалы) // Этнографическое обозрение. Издание этнографического отдела императорского общества любителей естествознания, антропологии и этнографии, №1. Москва. 1900, 1-89 с.

Мошков, В.А., Наречия бессарабских гагаузов // Образцы народной

литературы тюркских племен. Изд. Акад. В.В.Радловым, Т.Х. Санкт-Петербург. 1904.

Мошков, В.А., Турецкие племена на Балканском полуострове. Отчет о поездке на Балканский полуостров летом 1903 г. // Известия императорского русского географического общества. Т.40, вып.3. Санкт-Петербург. 1904, 400-436 с.

Радова, О.К., Автореферат диссертации «Этнодемографическое развитие гагаузов Бессарабии в конце XVIII-XIX вв.» на соискание учёной степени кандидата исторических наук. Москва, 2002, 34 с.

Радова-Каранастас, О.К. (2009) Путь к себе: Аспекты истории, культуры, демографии, этнографии, этногенеза гагаузов. Сборник научных статей О.К.Радовой-Каранастас. Второе дополненное издание. Кишинев, 371 с. (Radova-Karanastas O.K. Kendine doğru yol: Gagauzların tarihine, kültürüne, demografisine, êtnogenezisine dair mesele (bakımlar). Olga Radova-Karanastas'ın bilimsel makalelerinin toplumu. II. Basım. Kişinev, 2009, 371 s.).

Радова, О.К. Народная религиозная терминология гагаузов Буджака и её трансформация в изданной литературе в XX-XXI веках // Материалы VII. Международных православных общеобразовательных Чакировских чтений. Вулканешты, 2016, с.40-56.